

A csitári hegyek alatt ¹

URBÁN GYÖRGY²

1995. július 19. Barsi otthonomban nézem a tévé Nap-kele műsorát. A képernyő kínálja stúdió vendégszékében újabb riportalany helyezkedik el. Ő a művelődési tárca minisztere. Vele szemben ül Frei Tamás, a kérdező műsorvezető, aki tüsténkedő mozdulatokkal a nemzeti alaptanterv papírronggatójában keresgél, turkál, s a máris induló kérdezz-feleleklet a papírtömeg egyik találmányra kiemelt lapjáról föltett kérdésekkel igyekszik beindítani. A kérdések – mintegy véletlenszerűen – az általános iskolák tananyagát érintik, azon belül pedig a földrajzi ismereteket tesztelik.

Az első kérdést rosszul hallok, nem is értem, mert a papírjai fölé görnyedő műsorvezető sietve és motyorászva teszi fel. Igaz, figyelmem is laza. Csak a válaszból hámozom ki, hogy a kérdés Ausztráliára vonatkozik s a Murray folyóval lehet kapcsolatos. A pillanatnyi jelenet látható része: a kérdés hallatán a vendég katapultáló hahotával veti hátra magát székében, megadva egyúttal az egyszerű választ, hozzáfűzve: ebből érettségizett annak idején.

De máris hangzik a második kérdés (most már fokozott figyelemmel szegezem tekintetem a képernyőre, értsem a mondottakat, mert a kérdező nemigen tágít motyogós stílusától): „Hol van a Dekkán-fennsík?” A miniszter iménti derűjét mintha egyetlen portöröl mozdulattal söpörnék le arcáról: nem és nem jön a válasz. Majd hirtelen elterelő-védekező szövegroham következik. A hátráló szóáradatban az Ázsia szó is belevegyül. Végül mégis megszületik a hozzátevőleges válasz: „Valahol a Negev-sivatag mellett.” Tehát a Dekkán-fennsík a Negev-sivatag mellett keresendő! Ez olyan válasz, mintha azt állítanánk, hogy a Hortobágy a Balaton-felvidéken terül el!

A műsorvezető nem reagál az elhangzottakra, ösztönösen, kímélő-megkegyelmező tapintattal állapít a torz válaszon, s gyorsan elboronálja azt egy harmadik kérdéssel: „Afrikát miért ez a négy állam: Egyiptom, Algéria, a Dél-afrikai Köztársaság és Nigéria képviseli az általánosiskolák alaptantervében?” A választ, az előző kérdéstől elkomorult miniszterrel együtt a műsorvezető maga is keresgéli, mondván: „Az még érthető, hogy Egyiptom a kiemelt országok egyike, sőt a másik kettővel, Algériával és a Dél-Afrikai Köztársasággal sincs különösebb gond. A talány, a rejtély Nigéria! Miért éppen Nigéria?” Ettől kezdve a fejtegetés és a találgatás teljesen egy sínen fut a kérdező és a kérdezett között. Végül megegyeznek: nincs rá logikus válasz, miért nem Kenya vagy más afrikai ország, miért éppen Nigéria szerepel a négyes fogatban? „Különös, nem? Nigéria! Egyszerűen találmányra történetet a besorolás, ugye?” Ez a válasz a „megfejtés”, a riporter és a riportalany közös, „közmegegyezéses” válasz. A tesztelő kérdések ezzel – ad acta – félretételeknek, s folytatódik a beszélgetés a NAT immár „könnyebb”, egyszerű locsogással is elintézhető oldalairól, vetületeiről. A képernyőt, sajnos, ismételtelen elkerüli a dolgok helyzetétele, nincs, aki megmondja avagy megadja a Nigériával kapcsolatos egyszerű, mondhatni földhözragadt választ, azt, hogy miként Amerikában az USA, Ázsiában Kína, ugyanúgy Afrikában Nigéria messze a legnépesebb, ennél fogva pedig a népességi rangsorban az élen elhelyezkedő állam (az alaptanterv összeállítói ebből indultak ki). Kiterjedését tekintve nem az első, ahogy Amerikában sem az USA, s Ázsiában sem Kína az első... Hanem? – merülhet föl az újabb kérdés. Amelyre éppenséggel magam is megadhatnám a választ, de jobb talán, ha nem teszem, mert feltehetőleg úgysem tekintenék autentikusnak, másrészt célravezetőbb – gondolom –, ha az ügyben a művelődési tárca fölállít egy ad hoc bizottságot, amely Török államtitkár

¹ A Szerző esszé jellegű kézirat anyagának rövidített változata (A Szerk.)

² Nyugalmazott földrajztanár, Zseléz, Szlovákia.

elnökletével (és a Soros vagy a „ha és amennyiben-félc” Bokros Alapítvány támogatásával vagy akár Kovács Mihály ékszerész és aranyász finanszírozásával) kideríti az igazságot – s nemcsak a „legnagyobbakat és Nigériát” illetően, hanem a Dekkán-fennsíkot és a Negev-sivatagot illetően is...

Félre, félre a tréfával, mert itt végeredményben a kor követelte műveltség grádicsfokozatairól van szó! Széchenyink – csodaszarvasként menekül – kiművelt, helyesebben kiművelendő emberfőjéről s a kiművelést döntően befolyásoló nemzeti alapantetervről. Vagyis nemcsak egy kultuszminiszter és a műsorvezető szakmai kvalitásai kerültek terítékre, sokkal inkább a földrajzi ismeretek tetten ért és feltűnő szegénysége az, ami terítéken van.

Erre a szegénységre – a magyarországi értelmiséget általában érintő, azon belül pedig a pseudo-elitét annyira jellemző földrajzismereti (s tegyük hozzá: a Kárpát-medencét és szűkebb környezetét érintő honismereti) szegénységre, amely nemcsak szégyellnivaló, hanem (geopolitikai beszorítottságunkat, jövőnk, századunk intéző történelmi kronológiáját vagy a szomszédok csillapíthatatlan félszkelődését és nem utolsósorban a határokon túli nemzetrészeink sorsát is figyelembe véve) egyenesen kockázatos és hazárd – mindössze egyetlen ember, Kiss Gy. Csaba szokta föl hívni a figyelmet. (Természetesen az „egy fecske” esélyével és eredményességével.) Ez a fölöttébb sajnálatos „pannon” jelenséget – a farkasvakság vagy a tériszony analógiájára – *térkép-vakságnak* vagy *térképíszonynak* (kartofóbiának) is nevezhetjük.

Mindazonáltal a jelenségnél nem kellene megállnunk, nem kellene vele különösebben foglalkoznunk, mert önmagában véve nem látványos gond (nem is látszik, leplezni is kitűnően lehet: erről Boldizsár Ivántól kezdve, Deme Lászlón át a külügyminiszterekig annyian vallhatnának...), tehát „nemigen” baj, pláne nem bűn. Miként a zenei hallás hiánya vagy a színvakság sem bűn. A baj, a gond ott kezdődik (kezdődik, de nem végződik), amikor a pedagógusi pályára, a tanárképzőbe halláspróba nélkül és elemi rajzkészség nélkül is be lehet (legalábbis negyven éven keresztül be lehetett!) jutni. A színvak ember is csak akkor veszélyes, ha pl. ügyeskedéssel, megvesztegetéssel, azaz korrupcióval gépkocsivezetői jogosítványhoz jut, miközben nem képes megkülönböztetni a közlekedési lámpa színeit. Az ilyen – kútra járó korsóként közlekedő, s embertársait is veszélyeztető – autóvezető nem azért áll meg vagy indul el az útkeresztvezetőnél, mert a lámpa pirosra vagy zöldre váltott, hanem, mert a „többick” megálltak, ill. indultak.

A térképíszony is csak akkor baj, de olyankor igazán baj, ha „tulajdonosát” rádiós vagy tévés jogosítvánnyal látják el, ha médiaszakértői és vezetői csinálnak belőle, ha államtitkári vagy valamiféle tanácsadói pozícióba kerül stb. Ez akkor is igen nagy baj, ha „csak” pedagógus lesz, és nem egy tanárképző főiskola adjunktusa, hanem „mindössze” egy általános iskola tanítónője. Az ilyen pedagógus egész pályafutása során nem fog térképet kifüggeszteni osztálya falára – ha csak nem utasításra. Ez pedig már olyasmire emlékeztet – képletesen szólva –, mint hogyha a gyermek elől elzárnák a C-vitamint.

Nézem a képernyőt, kényszeredetten hallgatom a miniszter szóáradatát, miközben eszembe jut munkáltatója, Horn Gyula idevágó, minden rózsaszálnál szebben beszélő esete s földrajzzal, nevezetesen a Fekete-tengerrel (ráadásul azzal a Fekete-tengerrel, amelynek tőszomszédságában évekig ostromolta a tudomány – ki tudja milyen – magaslatait). Nos, Horn Gyula a külpolitikai újságírók Világóra című adásában (Kossuth Rádió, 1991. dec. 29.), amely a fekete-tengeri orosz–ukrán flotta-vitát is érintette, szó szerint ezt állította: „A Fekete-tengerre egyedül csak az ukránoknak van kijárata...” Te jó ég! – mondaná az ember. Nesze neked Oroszország! (Mi lesz így a Boszporusszal? – hangozhatna ilyenkor az ironikus kérdés...)

„Az Északi-tengerre csak a hollandusoknak van kijárata, a németeknek nincs...” – állítaná csak ezt egy Hannoverben „diplomázott” valaki, akár a ljubljana-i tévé stúdiójában, mit sem sejtve, mint sem tudva Brémáról, Hamburgról s a Dániától húzódnó német parti vizekről! Elképzelhető-e ilyen eset? S szó nélkül hagynák-e az elhangzottakat a hallgatók, pláne az újságírók? Mert Horn Gyulával és asztaltársaságával ez történt. Ha egy, a pénz révén a hatalom létráján magasra kúszni képes újszerű politikusunk nem tudja, hogy Csehov szülővárosától, Taganrogtól kezdve a Kercsi-szoroson, Novorosszjszkon és Szocsin át a grúz-abház vizekig a sok száz kilométeres parti sáv Oroszországgé, az hagyján. De hogyan értékeliük Horn Gyula állítását, aki az interjú elhangzásakor a magyar parlament külügyi bizottságának elnöke volt, megelőzően külügyminiszter, 1995-ben pedig ő az ország miniszterelnöke!? Hogy kartofóbiája miatt Horn Gyula nem szereti a földrajzot és a térképet, ha nehezen is, de talán érthető, ám hogy rosztovi évei alatt sosem hallott volna arról, hogy – Murmanszkhhoz és Vlagyivosztokhoz hasonlóan – a fekete-tengeri Novorosszjszki Oroszország (s nem Ukrajna!) legfontosabb, legföltéttebb kikötőinek egyike, déli atom-tengeraltatójáró flottájának is fő bázisa, Szocsi pedig az orosz (s nem az ukrán!) riviera kiemelkedő üdülőhelye, ez aligha menthető.

A következőkben hadd érzékeltessm a földrajzi vakság országos állapotát néhány hétköznapi példával. Az első legszűkebb környezetemből veszem. A fiammal történt az eset. Felvidéki gimnazistaként

vakációjából egy hetet az 1989 előtti NDK-ban töltött. Hazafelé indulóban, a drezdai állomáson összecismerkedett egy kis csoport százhalombattai, ugyancsak hazafelé tartó magyar fiatalal. Vonatra szálltak, közös kupét választottak. Az egyhangú s jó félnapos vonatozás baráti hangulatban telt el. Fiam, aki az ajtónál ült, Breclav táján (a X. századi krónikák Laventenburgnak, Leventenburgnak tüntetik föl) elszűnyókált. A Kis-Kárpátok „alsó” végénél járhattak, amikor fölébredt. A vonat épp fékezett, s nemsokára egy jókorának tűnő állomáson megállt. Fiam szerette volna tudni, hol is tartanak. Pozsonyra gyanakodott. Odaszólt hát az ablaknál ülőkhöz: „Néztek meg, Pozsony?” Azok fölálltak, kidugták fejüket az ablakon, s egykettőre megállapították – hátraszólva: „Nem Pozsony, Bratislava.” A fiam, ahogy elmesélte, az első pillanatban tréfára, természetadta jó humorérzékre gondolt, de amikor észrevette, hogy a legényjelölt százhalombattai útitársai humormentesen, őszintén, porszemnyi mellékgondolat nélkül: a szent meggyőződés legkomolyabb hangján mondták: „Nem Pozsony, Bratislava...”, térdére hullajtotta tekintetét, s szó nélkül hagyta a kapitálisnak is nevezhető „dolgót”. Különben e százhalombattai fiúk rendesek, jól öltözettek voltak, s németül is igen jól beszéltek.

Furcsa fényt vet a magyarul beszélő tévéseink honismeretére és nemzet tudatára (tiszteltet a kivételnek), amikor V. T., a budapesti TV egyik szeniorja, a sokat próbált hadikfalvi, andrásfalvi, fogadjisteni stb. székelyeket bukovinai csángóknak nevezi-titulálja! Ha egy etióp vagy norvég riporter egy kukkot sem tud a csángókról, megérti az ember. De ha „magyarként” elkönyvelt tévésekről van szó, akik egyszerre százecrekhez, milliókhoz szólnak, szólhatnak, bizony szégyellnivaló, s megalázó is a jelenség.

A Közel-Keletről, Hebrónról, Eilatról, a Golan-fennsík köveiről mindent tudunk, mindent tudunk kell. Miért kellene még Bákó megyéről is, a Szeret vizéről, a moldvai katolikusokról vagy éppen a csitári hegyek madárláta magyarjairól tudunk? Mit szólnának pl. a német tévénezők, ha az ún. közszolgálati német tévéadók valamelyikének német műsorvezetője németül a késmárki, az iglói németekről mint szépeassági svábokról beszélne? A völgysegíekről pedig mint tolnai–baranyai szászokról? Mondani sem kell, mi történe a szűrővel.

Sportriportereinket sem lehet vádolni doppingolt földrajzi előtanulmányokkal – e helyt is tiszteltet a kivételnek –, amikor pl. a bilbaói, san sebastiáni, barcelonai sportegyesületeket-csapatokat kimondottan spanyol egyesületekként-csapatokként mutatják be. Akárha a Dinamo Minszket vagy a Dinamo Kijevet orosz csapatnak vennék – könyvelnék el! Sportról lévén szó, itt említsem, hogy Mészöly Kálmán még elsőlásból sem ejtené Košicét Kassának (Nap-kele, 1995. aug. 17.).

Furcsán árulkodó másodperceknek lehetnek tanúi a tévénezők, amikor a Kádár korszak utolsó honvédelmi miniszteréről mutatott be portréfilmet a tévé. A miniszter hémérföldes dolgozószobáját körbepaszttázó kamera képsorának háttérben, a riporter mondatai közt, honnan, honnan nem, elhangzott ez is: „Érdekes, a falakon schol egy térkép! Nem szokatlan ez egy katona esetében?” A főkatona reagáló szavai – szétárt karokkal –: „Jól vagyok, megvagyok, mint látja, így is.” Elképesztő, ha mélyebben belegondolunk... A karmestert nem irritálhatja a kotta, a kalauzt a menetrend, a papot a Biblia vagy a misekönyv, a katonát, kivált a legelső, a térkép! Persze amikor a földrajzi – és a tágabb értelemben vett honismereti – kérdésekben még külügyeseink is csekély fölkeszültséggel (és még bekkelésre sem igen alkalmas zsoldos szemlélettel) téblábolnak az Országházban, s a nekik fölített kérdéseket rendre panelmondatokkal és a szofisztika eszközeivel ütök el, akkor miért csodálkozunk! (Csak nosztalgiaival gondolhatunk itt Teleki Pálra és munkatársaira, Rónai Andrára és a többiekre, fölkeszültségükre, emberi kvalitásaikra, hazaszeretetére.)

És most egy „rendszerváltás utáni” példa arra, hogyan hatott a több évtizedes kontrasztelekció a magyar tisztikar földrajzi ismereteire: Az Antall-kormányzat egyik országhatárügyeket felügyelő szóvivője, Zubek János, egy Magyarország és Csehszlovákia Ukrajnával szembeni gondjait párhuzamba helyező vitában a következőt állította: „Csehszlovákiának sokkal hosszabb határa van a Szovjetunióval, mint Magyarországnak!” Aki nem kartofóbiás, és segédkönyvei közt tisztos helye van az atlaszoknak, térképeknek, elképedhet ilyen és ehhez hasonló, ráadásul „felső szintű” szakértelem fölcsillanásán. Mert a szóvivő állításának éppen a fordítottja az igaz! S azt se feledjük közben, hogy Záhonyról, a mi „kertek alatti” Tiszánkról van szó, nem pedig patagóniai vagy Horn-fok körüli határokról! (TV-2, Esti Egenleg, 1991. aug. 20.) Hány ilyen „derék” katona és nem katona van még ma is felelős posztokban – sokszor bizalmi, biztonsági tisztségekben – Budapesten és az ország különböző szintű katonai parancsnokságain?

Aztán az efféle mondat is szépen megfér a Kossuth Rádióban: „Kijevtől Zaporozsjéig bejárta fél Oroszországot.” (1991. jan. 4., Szemle). Mintha azt kellene hallanunk és csodálnunk: „Esztergomtól Mohácsig bejárta fél Romániát.”

A jelenség fertőz és szába szökken a határon túl is. A pozsonyi rádió magyar adásában (1994. máj. 21.) történelmi-irodalmi élményeiről, barangolásairól számolt be a nemzeti kultúra megszóllatott kurírja, aki „A lőcsei fehér asszony Fekete városát”, azaz Lőcsét ismételtlen Levkokaként emlegette (gondolom, még az

igen edzett fülűek is nehezen fedezték föl Levokában Lőcsét!). Majd Balassi Bálintra térve, a költő kedvenc tartózkodási helyét, Liptóújvárt megint csak ismételtén Lipótújvárnak ejtette. Egyik humoristánk fordulatával: „Valahogy nem állt rá a nyelve.” Mármint Liptóújvárra. Ezek szerint nem kizárt, hogy hősrünk a lipitói túrót is lipótúróként vásárolja. Ha földrajz, akkor földrajz, ugye? Vagy legyen inkább *honismeret*? Tréfa nélkül tegyük föl a kérdést: elképzelhető-e, hogy teszem azt, a bécsi rádióban, egy Immanuel Kant szülővárosát érintő műsorban egy „szakmabeli” nem Königsberget, még csak nem is – uram bocsá – Kalinyingrádot, hanem, mert „úgy állna rá nyelve” Kalihingrádot mondana? Többször is? Mert mi, magyarok itt tartunk a geográfiával (ismét csak tisztelet a kivételnek). (Az igazsághoz tartozik, hogy a Levoka és Lipótújvár interpretátora magyarországi magyar volt, a honi felsőoktatás „produktuma.”)

El-elrvedezve a képernyő előtt s a látottakon tündödvé, a távolból élm rajzolódik Csehország, ahol a szóban forgó jelenség legfőljebb, ha töredékeiben fordul – fordulhat – elő, s megfelelő szinten vannak az állagember (nem csak az értelmiség) földrajzi ismeretei, megfelelő a tájékozottsága. Azért merem ezt állítani, mert testközelből ismerem őket, nem csak olvasmányaimból, médiáikból, szaklapjaikból – kezdve a tartalmában a National Geographic színjét elérő Lidé a zeme-vel. Meg kell vallani, ama „emberfő” dolgában bizony máshol tartanak... Viszont az is igaz, hogy az elmúlt másfél száz esztendőben sok mindentől megkímélte őket a sors. Nemcsak arra gondolok, hogy országuk, fővárosuk karcolásokkal megúsza a 2. világháborút (nem szólva a viszonylag csekély emberáldozatról, a nemzeti, azaz a cseh exodus, valamint az üldözöttek, a rab- és fogolytáborok, elhurcolások, nemkülönben az országcsönkítés, a megszállás, a hadisarc stb. elmaradásáról), hanem pl. arra, hogy elkerülte őket a romantikus idők messianizmusának, populizmusának és főleg a (sokszor máig csodált) demagógiájának az a hullámverése, amely nálunk még Széchenyit is térdre kényszerítette, sőt Döblingbe juttatta.

Nem jutott ki nekik sem Haynából, sem cári hadakból, sem a miénkhez hasonló Bach-korszakból, sem az újabb demagógiáknak (a megtévesztő, félrevezető, majd bénító hergelésnek, uszításnak) a századelőn előretörő, majd elhatalmasodó epidémiájából. Nem volt részük abban a mindig más-más köntöst öltő dekade-ciában, kozmopolitizmusban, szociál-liberalizmusban, internacionalizmusokban, majd kommunista-bolsevista eszmékben testet öltő s végül a Tanácsköztársaságban kulmináló vész-korszakban, amely – summa summarum – igen nagy mértékben felelős a Trianonban törtétekért; azokért a – máig sem koronában, sem dollárban, sem pengőben, sem forintban ki nem mutatott – károkért, amelyekért az országot, az egész XX. századi magyarságot érték a Kárpát-medencében. (Amikor fölmerült a kárpótlások, a mindennemű kárpótlások mai divatjának a kérdése, a számlabenyújtások ügye, akkor a ceruzának itt, ezzel kell kezdenie, a számsoroknak innen kell indulniuk, rámutatva a baj, a legnagyobb baj előidézőire, a nemzeti tragédiát okozó köztömb görgetőre, függetlenül attól, használtak-e s milyen pajzsot vagy hitvány fügefalevelet kifundált céljaik eléréséhez, terveik keresztülviteléhez.)

És telik közben az idő, a képernyő már a Tízórait kínálja, amikor visszasiklik, visszalopakodik élm a miniszter iménti szereplésének, földrajzi debütálásának a képsora. S tolu az újabb kérdés az ember elé, most éppen a fonákjával: ha a tárca első embere így birkózik az általános iskolák tananyagának lécmagasságával, a negyvenhat közül a négy legjelentősebb afrikai ország névjegyével, vagy a Dekkán-fennsíkkal... (amelynek délkeleti lejtőin meg a szomszéd sziget északkeleti partvidékén élő tamilok nemrég hívták föl magukra a közfigyelmet – s mily szörnyűségesen), akkor vajon mit tud, mennyit tud csak a bennünket magyarokat érintő, de aztán csontig, koporsómélységig érintő geográfáról? Ha tetszik: a határon inneni és túli *honismeretről*? Pl. – hogy csak a mi H-val kezdődő falvaink nevét érintsük! – Harasztiról, Herkócáról, Hercegszőlősről, Hertelendifalváról? A hertelendifalvai magyar kisiskolásokról, iskolájuk Herkulesnek is beillő, egyébként törékeny pedagógusáról: még a kapaszkodó szalmaszáltól is megfosztott, ám a Kanizsai Dorottyák fajtájából való tanítónőről? (Egyetlen együttérző kézszorítás egy véka parlamenti aranykeresztnél többet jelentene ebben az iskolában a tárca valamelyik néhanapi látogatója részéről...)

Itt kell tehát szólni arról, hogy ha az alaptanterv *nemzeti* alaptanterv, s a hertelendifalvi tanítónő s elárvelt kisiskolásai magyarok, akkor valamilyen módon ők is a *magyar nemzet részét* alkotják – bármilyen elenyésző, a szó mindkét értelmében elenyésző kis részét –, ennél fogva a nemzeti alaptanterv valamilyen módon *őket is* érinti. Ha pedig nem, akkor ne beszéljünk nemzeti alaptantervről, legfőljebb országos alaptantervről, OAT-ról és nem NAT-ról! És kérdezhetjük, s bizony vádlón: a szóban forgó tárca, de a külügy is (Jeszzenszkyt túl is, s tőle visszamenőleg is) vagy éppen az MTA, a Határon Túliak Hivatalának stb. illetékesei vajon mennyit hajlandók tudni Mikecs László magyarjairól? Milyen mértékben óhajják megismerni Európa egyik leggonoszabb megsemmisítő folyamatának – újabban etnikai tisztogatásnak nevezett, de sokkal inkább etnikai likvidálásnak – kicitt Tázló, Békás, Tatros, Aranyos-Beszterce, Ojtoz, Uz stb. menti magyarok mostoha sorsát? Akarnak egyáltalán tudni a százhetven katolikusfaluról? Vagy az agyonbaltázott néhai Petrács

Ince János apát falujának s filiáinak 1995-ben küldött magyar ajándékkönyvek, ábécéskönyvek máglyán való eltűzéséről? Odafigyelt-e a tárca a történetekre? Vagy, min t annyiszor, ezúttal is elfordították fejüket? „Meg aztán ki tudja mi fene Klézseről van szó? Mi az? Hol is van az?”

Vajon miként reagálna Románia, ha pl. Méhkeréken tüzet raknának román könyvekből, begyűjtött román nyelvű bibliákat és imakönyveket pedig higiénia rendeltetésű újrafeldolgozásra valamelyik papfőgyárba továbbítanák? S ha a környék papjai, a Békés megyei papok, mint az ördög nyelvéről prédikálnának a román nyelvről szöszékeikről?! S kérdezhetjük tovább, természetes nem tévesztve szem elől oktatásügyünk mindenkor vezetőinek személyét, vajon mit tenne, mit szólna – fordított esetben persze – Románia, ha mindössze egy (frd és mondd: egyetlenegy!) román nyelvű tanító képviselné Magyarországon a román nyelvű oktatás ügyét? S ezt a román oktatásügyet egy szem román tanító 1995-ben, 68-évesen, harisnyában-bocskorban, saját háza udvarának egyik szegletében, valami földöntúli vagy inkább krisztusi megszállottsággal, egy maga ácsolta, diófának támasztott tábla segítségével és barterkrétával igyekezne román betűvetésre és olvasásra bírni egy falkányi román gyereket? S végezné ezt a munkát vén csontjaira rakott oly nehezékekkel, hogy a helyi és megyei magyar hatóságok rendőrökkel, besúgókkal, beidézőkkel, fenytéssel, a börtön kilátásába helyezéseivel igyekeznének őt eltántortani glóriás ténykedésétől!

S mit tesz, mit szól Magyarország? Mert a leírtak napjainkban (is) „élőben” zajlanak-történnék Romániában, Moldvában. Áruljuk el, azt a moldvai csángó-magyar oktatásügyet képviselő egyetlen aktív tanítómestert Fazakas Józsefnek hívják, s e Moldvában, az Aranyos-Beszterce mentén föllelhető „Méhkerékek” neve *Léssped* – csángó falu, egy a sok közül.

Hát így van köze a „hol is van a Dekkán-fennsík” vagy a „miért éppen Nigéria” kérdésnek és vele együtt a magyar művelődés- és oktatásügy tárcájának, az ügyben érintett valamennyi állami szervnek, intézménynek a megmaradásért, templomjukért, legfőképpen pedig iskolájukért csatájukat nap mint nap megvívó tanítókhöz, a Fazakas Józsefekhez, és más önkétesekhez: a délvidéki, a kórógyi, a szerémségi, a drávaszegi, a zoboraljai, a mezőségi, a ráhói, az őrszigeti, a köröstarékányi, a bogdánfalvi, a csestei, a torontálvásárhelyi stb. – bár maradék, de még mindig magyar gyerekek, nemkülönbön szüleik sorsához, jövőjéhez.

E vonatkozásban említést érdemel az a lelkesültséggel átitatott gyakorlat, amely akár szomszédságunkban is megfigyelhető. Szlovákiában pl. nemcsak a Matica Slovenská, hanem lényegében minden állami és társadalmi szervezet, köztintézmény számon tartja a határon túli szlovák közösségeket, beleértve a legkisebbeket vagy a legtávolabbiakat is (a kelet-szlavónia, Kórógy közeli Punitovcitol és Našicétól kezdve a gimnáziummal is büszkélkedő Petrőcön vagy a szerémségi Ópazován, a torontáli Kovacicán-Antalfalván, Padinán-Nagyaljosfalván át a Királyhágó melléki Sinteug-Sólyomkővárig, Sacalasaüig-Sástelekig vagy éppen a kárpátalji – isten háta mögötti Turji Remetiig – Turjaremetéig stb.).

Sorra látogatják, támogatják, buzdítják-lelkesítik őket. Itt említem, hogy a szlovák kulturális tárca egyik vezető képviselője és a Matica Slovenská elnöke, népes küldöttség – benne a követségek – kíséretében Štefánik-szobrot avatott nemrég Szarvason. (Štefánikot talán nem kell bemutatni – bár intő jel, hogy a számunkra átkos, de a „szakmában” virtuóz Benešt, századunk egyik legnagyobb bajkeverőjét csak 90-es években ismerhette meg úgy-ahogy az érdeklődőbb magyar közönség.) Szarvason tehát avattak, hódoltak. Rendben, tapsoljunk, örüljön mindenki! De „hová tegyük”, hogy ugyanaz a kulturális tárca és ugyanaz a Matica Slovenská ugyanakkor megtiltja, hogy Rozsnyón Kossuth-szobrot avassanak? És megint csak nincs, aki megszólaljon, vagy legalább egy ejnyét mondjon Pest-Budán! Mit lehet ehhez hozzáfűzni? Talán azt, hogy a gyávaságnak, meghunyászkodásnak, úgy látszik nincsenek sem korlátai, sem határai!

A szlovák rádió, a tévé, a sajtó – megkülönböztetett teret és figyelmet szentelve a kérdésnek – állandóan felszínre tartja a határon túli szórványok ügyét. A legkülönbözőbb módon és formában foglakozik helyzetükkel, hétköznapjaikkal, gondjaikkal, sikereikkel, terveikkel. Persze azért messze nem annyit, mint amennyi teret és figyelmet a magyar médiák szentelnek Izraelnek, az Izraellel kapcsolatos híreknek, eseményeknek! Ha a magyar rádióadások közül csak Kossuth műsorát, – s annak óránkénti (reggel félóránkénti) híradásait –, amelyekben szinte kivétel nélkül helyet kap Izraelről szóló hír (olykor több is) s számolni kezdünk, elgondolkodtató végösszegeket kapunk a híradások számát illetően. Egy hónapra kivétlve ezer közelit, egy évre bő tízezer körülit! Hacsak minden száz Izraellel foglalkozó hírre-jelentésre egy csángóöldi-moldvai hír jutna – a többi magyar porlepte és „néma” (némán tartott) tájegységet most nem említve – már örülhetnénk. Sajnos, nem itt tartunk. Hogy itt tartunk, ehhez mindenekelőtt a magyar kulturális tárca és a médiák más töltetű, más profilú, más nemzettudatú embereire volna szükség. Hazájukért, nemzetükért, az egész nemzetért, annak sorsáért, jövőjéért – mint annyi példa mutatja – aggódni, tenni, lelkesedni tudó személyiségekre. Nem pedig nemzetük sorsával nem törődő – bár magyarul sokszor

kitűnően vagy hibátlanul beszélő-megszólaló – politikus zsoldosokra! Halljátok? Klézse, Rozsnyó, Vörösmart, Nyitraegerszeg, Órisziget, Visk, Temerin, Köröstarhány, Hertelendifalva, Pusztina, Lészped – ne hagyjátok magatokat!

Barsi otthonomban, a Károlyi-Linder-Diener óta pogányoknak kített, pogányoknak kiszolgáltatott szülőföldemen egykedvűen nézem a budapesti tévé műsorát. Igen, a budapesti – nem a magyar – tévé műsorát. Egykedvűen, mert a környező térség tévéadásaihoz, műsorkínálatához képest átütően idegen, szokatlanul más, nemegyszer – Budapestről, akár közvetetten is – magyart csúfoló, a magyar értékeket, a magyar múltat, a magyar hagyományokat, a magyar önértéket sértő, olykor a magyar szimbólumokat is fricskázó, gúnyoló. Mintha a műsorokat nem is PAL vagy SECAM, hanem valamiféle ITIL rendszer segítségével létrehozott, a kaméleon minden színt felvonultatni képes idegen érdek, a nyögő fát fagyöngyként megülő idegen erő és hatalom vezérelné. Ezenközben túlon túl szabados is. Sok-sok műsorával a Berzsényi megfogalmazta erkölcs talpköveit aláásó, lelket szennyező, családbomlasztó, ifjúságrontó! Nem is baj, merengek, ha a királyhágóntúliak, a kalotaszegiek, a torockóiak, a székelyek, pláne az „elhagyott román anyanyelvűkhöz” visszapusztosított, visszakorbácsolt csángók nem látják, nem láthatják! Mert ilyen úton is, bizony ilyen eszközökkel is szét lehet trancsrozni a nemzet immunrendszerét. Bizony nem csak Moháccsal lehet egy nemzetet a szakadék szélére sodorni!

Jár mindez az eszembe, miközben pereg a műsor, játszik a képernyő, nézem, nincs sok választásom, de ugyanakkor tudatosítom: nézhetem, mert a Meciar-Horn-féle (teljesen, de teljesen fölösleges és kiábrándító) alapszerződés táptalajain oly vehemenciával gyökeresedő szlovák nyelvtörvény és annak rendőrsége egyenlőre nem tud mit kezdeni az éter szabadon kószáló (még a trianoni határoknak is fittyet hányó) hullámaival.

A Nyitra közeli Barslédécen – háttal a patyomkini mítoszoktól, maticás lovassíroktól, csatakiáltásoktól és fohászoktól párálló Zoborhegynek, szemben a hol volt, hol nem volt református Mohi helyén tornyosuló atomerőmű ijesztő kontúrjaival, de mondhatom (sőt némi büszkeséggel is mondom) a nem akármilyen népdalban megénekelte, megörökített *csitári hegyek alatt* nézem, valamennyit még nézem... – aztán kikapcsolom a készüléket.

Még elkészönömben – mert ismét eszembe jutnak, s mintha integetnének a klézseiek meg a lészpedi Diófás Iskola kis talpasai – meg akartam kérdezni, hogy voltaképpen melyik halál a szebb halál: a bosnyák halál, vagy a csángó halál? De nem teszem, nem kérdezem. Inkább nem. Nehogy a végén még épp emiatt forduljon meg sírjában Lakatos Demeter, a költő, a csángók Dante Alighierije (ha nevét keresnénk, szabófalvi sírkövén Mitić Lākātusu vésettel jelölve találjuk...)